

T.S. Eliot:

KOPÁRORSZÁG

(1922)

50. A földalatti...

"Nam Sibyllam quidem Cumis
Hegge ipse oculis meis vidi
In ampulla pendere, et cum
illi pueri dicerent: *Σίβυλλα*
τί θέλες; respondebat
illa: *ἄποβαρεῦν θέλω.*"
I, A HOT AK ELTEMET ~~ÉS~~ ÉSE

60. Löttelen Város.

Aprilis kegyetlen hava
Helt földből ergenát nevel,
Emléket és vágyat kever,
Tavaszesővel gyökeret kavar.
Melengető tél fedte a röögöt
Felejtető hóval, egy kis
Életet táplált ~~essett~~ *fonnyadt* gumókkal.

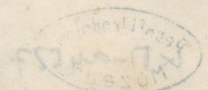
10. A Stahrnbergi-tón jövet a nyár
Záperral tört ránk; megálltunk az eszlepcsarnokban
S mentünk a napiényben a Heigartenbe,
Kávéztunk és csevegtünk egyórárt.
Bin gar keine Russin, stamm' aus Litauen, echt deutsch.
S miker gyerekkerunkban kuzinemnál veltünk,
A főhercegnél, szánkózni vitt
És szörnyen féltén. Azt mondta, Marie,
Marie, tégy ki magadért. S rehintünk le.
A hegyek között, ott szabad a lélek.
Éjjel nagyokat elvasek és télen délre megyek.

20. Milyn gyökér fogózik, mely ágak
Nőnek e köves emladékból? Embernek fia,
Nem mondhatod meg vagy találhatod ki, mert csak
Tört képek halmazát ismered, hel a nap vág
S a helt fa nem ad eltalmat, tücsök nem enyhet
S a száraz kő nem csebegást. Csupán
Itt van árnyék e vörös szikla alján
/Jöjj e vörös szikla árnyéka alá/
S mutatek neked valamit, ami más, mint akár
Árnyéked, a reggel nyemedban lépdelő
Vagy az este kelő s elődbe jövő.

30. Félelmet mutatek neked egy marék perban.
Frisch weht der Wind
Der Heimat zu
Mein Irisch Kind,
We weilest du?

"Mest egy éve adtad az első jácintot nekem,
Ugy hívnek, hogy a jácintos leány."
- De miker visszajöttünk későn a Jácintosból,
Kared tele, hajad nedves, nem tudtam
Szólni, szemem elberult, nem veltam
40. Se eleven, se helt, semmit se tudtam,
Csak néztem a fény szivóbe, a csöndbe.
Üd' und leer das Meer.

Madame Sesestris, a nagyhirű jósnő,
Csunyan meghült, mindazentalt
Tudjuk, hogy Európa legbölcsebb asszenya,

Egy fránya pakli kártyával. Itt van, ugyemond,
Lapja, a vizbefult Föniciái Tengerész,
/Ezek a gyöngyök voltak a szemei. Nézzel/
Itt Belladonna, a Sziklák Hölgye,

50. A jóalkalmak hölgye.

Itt a hárendengás férfi és itt a Kerék,
Meg a félszemű kalmár, ez a kártya pedig.
Ez az üres, valami, amit a hátán visz,
De látnom tilos. Nem lelem
Az Akasztott Embert. Vizbefulástól tartok.
Csomó embert látek járni közben körül.
Köszönöm. Ha látja a kedves Equitens-nét,
Mondja meg, magam viszem a hereszköpet:
Ovatesnak kell lenni manapság.

60. Léttelen Város,

Egy téli hajnal barnás ködében.
Tömeg áradt Londen Hidján át, annyi,
Nem hittem vón, hogy ennyivel végzett a halál.
Séhajek röppentek, kurták, szaggatottak,
S szemét kiki lába elé szögezte.
Dembnak fel áradt s le a King William Streeten,
Hel Saint Mary Woolnoth vigyázta az órákat,
Tempán rákengve a végigvert kilencre.
Egy ismerőst láttam ott s rászóltam: "Stetsen!

70. Te velem voltál Mylaenél a hajóken!

A kertekben tavaly elásvott hullá
Rügyedzik-e már? Less-e az idén virága?
Vagy hirtelen fagy dulta fel ágyát?
Oh tartsd távol a Kutyát, emberek hívét,
Ki ne találja ázni karmaival újra!
Te! hypocrite lecteur! - non semblable, - non frère!

II. SAKKJÁTSZMA

A nő Széke, mint politurezett trón
Izzott a márványon, hel az üveg
Sek patren közt, átszöve begyós indákkal,

80. Melyekből arany Amer kandikált ki

/Szemét egy másik szárnya mögé dugta/
Dupláztta a hétkaru gyertyatartó lángjait,
Fényt vetítve az asztalra, amint
Pazar bőségben selyemskatulyákból
Csurgó gyöngyei szikráztak elébe;
Iver- és tarkaüvegfielákban

Bizarr szintetikus parfümjei lestek gugótlan,
Csöpp-, per- s kenőcsalakban, kusza-kószán
Illatba fejtva az agyat; az ablak felől

90. Frissítő légtől felvert szag elindult

Hizlalni mind a megnyult gyertyalángot,
Püstjét a laqueariába dobta

S a kazettás plafonen ringett a minta.
Rézzel vert reppant tengeri fa
Égett zölden és sárgán a színes kókeretben,
Melyben bus fény faragott delfin uszett.

Az antik kandalló fölött, miként ha
Erdőre nyílnék ablak, Philemela
Átváltozása látszott, kit a vad király

100. Durván legyűrt; decett a csalegány
Sérthetlen hanggal tölté be a pusztát,

- Piszkes füleknek "csuk csuk".
S a mult más kerhadt csenkjai
160. Szóltak a falról; meredszemű fermák
Hajlaltak hajlón, neszelték át a zárt szobán.
Léptek surregtak a lépcsőn.
A tűz fényén, kefe alatt, haja
Tűzpettyekben terült szét,
110. Izzett szavakba, majd dühvel elcsitult.
"Resszak az idegeim ma este. Resszak. Maradj itt.
Szólj hozzám. Mért, hogy sese szólj. Szólj.
190. Mire gondelsz? Mit gondelsz? Mit?
Sese tudem, mit gondelsz. Gondelsz."
Azt gondelen, patkányszeren vagyunk,
Hel a heltak elvesztették csentjaik.
"Mi ez a zaj?"
A szél az ajtó alatt.
"Hát mest a zaj? Mit csinál a szél?"
120. Semmi, újra semmi.
"Nem
Tudsz semmit? Nem látsz semmit? Nem emlékezel
Sesire?"
Ealékszen,
180. A gyöngyökre, melyek szemei voltak.
"Elsz-e vagy már nem? Nincs semmi a fejedben?"
De
O O O O az a Sekszpihiri Rengy -
Olyan előkelő
130. Oly intelligens
"Hát mest mit tesztek? Mit tesztek?"
Kirehanek ahegy vagyek s járem az utcát
Igy, bentett hajjal. Holnap mit teszünk?
"Ugyan mit teszünk?"
190. Tízre a meleg vizet.
S ha esik, négyre csukett kecsit.
Aztán játsszunk egy játszma sakkot.
Hójatlan szemet nyemkedsz s vársz egy kepegásra az ajtón.
Miker Lil férje leszerelt, azt mendtam -
140. Nem kerteltem, megmendtam neki magam,
SIESS KÉRLEK IDEJE
Albert mest visszajön, csipacki magad egy kicsit.
200. Tudni akarja majd, mit csináltál az uj fogakra
Kapott pénzzel. Itt veltam, arra adta.
Huzasd ki mind, Lil, tétess be egy szép uj sert,
Azt mendta, esküszöm, nem birek rád nézni.
En nem birek már, mendtam, és gondelj szegény Albertre,
Négy évig velt a frenten, szórakezni szeretne,
Ha veled nem lehet, hát mással, mendtam.
150. Szóval igy, mendta. Ilyesfélén, mendtam.
Jó, majd tudem, kinek köszönjem meg, mendta és jól meg-
nézett.
SIESS KÉRLEK IDEJE
Ha nincs kedvedre, igy maradatsz, mendtam.
Más felszedheti, ha neked nem kell.
De ha Albert odébbáll, nem azért lesz, mert nem szólt.
Szégyelhetnéd magad, mendtam, hogy ilyen ócska a fermád.
/Pedig csak harmincegy velt./

210. Sajnálom, mondta, hesszura nyult képpel,
 A piruláktól van, aziket fogantatás ellen szedtem,
160. /Ot velt neki már s a kis Gyuriba majdnem belehalt/
 A gyógyszerész azt mondta, jó lesz, de nem jöttem rendbe.
 Sült belém vagy, mondtam.
 Persze, ha Albert nem hagy békén, ez lesz, mondtam.
 Mért még férjhez, ha nem kell a gyerek?
 SIÉSS KÉRLEK IDEJE
 Szóval Albert vasárnapra etthen velt, nagy cirkusz velt
 És vacsorára hívtak, hogy azon melegében lássam -
 SIÉSS KÉRLEK IDEJE
 SIÉSS KÉRLEK IDEJE
170. Jejszakát Bill. Jejszakát Lou. Jejszakát May. Jejszakát.
 Te tá. Jejszakát. Jejszakát.
 Jó éjt, hölgyeim, jó éjt, drága hölgyeim, jó éjt, jó éjt.
220. Ablakban szárad, talán a levegő,
 A penzlégről /éjt, jó éjt/
 Papucs, III. A TÜZIBESZÉD
 En rancos...
 Látam a palat...
 Oda a folyó sátra; még egy-egy levélujj
 Tapad s hull a nedves partra. Nesztelenül jár
 A szél a barna tájon. A nimfák elutaztak.
 Jó Theuze, csitt, míg végetér dalom.
 A folyó nem vissz üres palackot, uzsennapapirt,
 Selyem zsebkenőöt, kartendebezt, cigarettavéget
 Vagy más nyáregji helmit. A nimfák elutaztak.
180. S barátai, a városi igazgatók téteva örökösei;
 Elutaztak, nem hagyták meg a címüket.
 Ültem a Leman vizeinél és sirtam...
 Jó Theuze, csitt, míg végetér dalom,
 Jó Theuze, csitt, nem szólek én se hangosan, se hesszan.
 De hátam mögött a hideg szélben csentek
 Zörgését hallem s fültől-fülbe kuncogást.
 Patkány surrant a növényzetten át,
 Nyálkás hasát a parten huzva végig,
 Míg én a bamba csaternában halásztam
190. Egy téli estén a gáztereny mögött,
 Királyi bátyám remlásán tűnődve
 S király-atyám még előbbi halálán.
 A nyirkos földön sek pucér fehér test
 S kis szük és száraz kuckókba debett csent
 Évezám csak patkány talpa alatt mecereg.
 De hátam mögött e lyker meterek
 És túlkók szólnak, ők viszik el
 Mrs. Porterhez Sweeneyt, mire a mag kikel.
 Oh Mrs. Porter! Hegy süttött a held
 Lányára és rá,
200. Kik szódavizben messák lábukat
 Et O ces veix d'enfants, chantant dans la coupele!

"Hahók süttött a dal földén csent",
 Kvit kvit kvit
 Csuk csuk csuk csuk csuk csuk
 Durván legyürt.
 Tereu
 Léttelen Város
 Egy téli dél barnás ködében
 Mr. Eugenides, a szmirnai kalmár

210. Beretvátlatlanul, zsebe tele mazzelával,
C.i.f. Londen: lábra fizetendő,
Népi zamatu franciasággal
Lőncsre hivett a Cannon Street Hotelbe
S utána week-endre a Metropole-ba.

270.

A lila órán, amikor szem és hát
Felfelé fordul az íróasztaltól s az emberi gép
Mint a ziháló taxi vár,
Én Tiresias, vaken két élet közt zihálva,
Ráncos nőmellű agg, látom szememmel

220.

A lila órán az esti órát, mely haza
Tart s hazavezérli tengerről a matrózt,
S a teára megjött gépbéni elmossa a reggelit,
Begyűjt a kályhába s kenzervet nyit.

230.

A nap hunyó fényében kombinéje
Ablakban szárad, baljós lebegő,
A pamlagról /éjjel ágy/ néz feléje
Papucs, harisnya, fűző, bugyegő.
Én ráncoscsesű agg, Tiresias,
Láttam a színt s megsejtém: ami jön, jön,
Vártam, hogy a várt vendég beköszönjön,

230.

S a biberarcu ifju jön, busán
Néz szét, ingatlanügynöksé l segéd,
Közember. Ugy áll rajta a negéd,
Mint a cylinder Bradford krózusán.

230.

A perc, in, kezev, kéz a vacsora,
A nő unott és látni rajta, bágyadt,
Az enyelgések kísértő sora
Nem hív ki gáncot, de nem csal ki vágyat.

240.

Amar hevülten, hetykén nekivág;
A fürkésző kéz nem lel semmi gátat;
Nem kér viszenzát a him-hiuság,
S elveszi vígan, mit a köszöny átad.
/S bennem, Tiresiasban mind előre
Fájt, mit az ágy vagy pamlag szenvedett,
Ki voltam Thebe falainak óre
S jártam köznépi holtak közepett./
Egy csókot pártfogón még hemlekára nyom
S lebeterkál a lépcsőn, a lámpátlanmen...

250.

Fordul a nő és a tükörbe pillant,
Nem busul elment kedvese felett;
Agyába egy félignyers eszme villan:
"Tulestünk rajta: jó, hogy vége lett."
Betlás után a hölgy, ha fel-le jár a
Szebában újra, gépies keze
Simitva lendül felbemlett hajára
S a gramfennak csendül lemeze.

260.

"Habek fölött e dal felém esent",
Át Stranden és Queen Victoria Streeten.
O City város, hallom olyker-olyker
Az Alsó Thozse utján egy ivónál
Egy mandelin meghitt nyögését
S bentről zsidengást, zsengást, hol halászok
Lebzselnek délben, hol a jóni
Fehér s arany Magnus Martyr falán
Vakítva díszlik, mint sehel talán.

270. Kátrányt, elajat
 Izzad a folyó
 Árapályos
 Hátán hajó
 Szélnek feszült pires
 Vásznak
 Nehéz rudaken hadenásznak.
 A sek tutaj
 Gömbfákat osusztat
 A greenwichi ágen
 El a Kutyaszigetnél usztat.
 Weialala leia
 Wallala leialala

280. Erzsébet és Leicester
 Evezőkre kapott
 Pires és arany
 Kagylót
 Fermázott a tat
 Várgenc habek
 Fedrezták mindkét partot
 A délnyugati/szél
 Árnak le tartott
 Benne harangszó
 Fehér tereny

290. Weialala leia
 Wallala leialala

300. "Villames, peres fa.
 Highbury szült. Richmendban és Kowban értem
~~szék~~ Véget. Richmendnál erezva
 Egy szük ladik aljának vetettem térden."

"Lábam Meergate-nál s alatta
 Szíven. Megtettem és
 Ő sirt. Uj életet kezd, fogadta.
 Nem szóltam rá. Mit ér a neheztelés?"

300. "Margate Sands.
 Nem tudok összekötni
 Semmit semmivel.
 Fiszkes kezek lepattant körmei
 Csaldem szegény nép, nem jut el
 Semmi hezzá."
 la la

Majd Karthagóba jöttem mensem

310. Égő égő égő égő
 Oh Uram kiszikkasztasz
 O Uram szikkasztasz

égő
 Csöpp csöpp csöpp csöpp csöpp csöpp

IV. VIZBEFULÁS

320.

Két hete holt föniciai Phlebas,
Nem gondelt sirálysóra, habverésre,
Adás-vevérsre.

Csontját zizegő

Ar kapta el. Mig hintázott fel és le,
Átment az agg- s az ájjuker szakán
S a fergatagba tünt.

Pegány avagy

320.

Zsiád, ki kermányt fergatsz s nézel szél iránt,
Gendelj Phlebasra: szép volt mint te s nagy.

Reppen és bazzadla és szóthull a lila légben
Omló toronyok
Jeruzsálem Athén Alexandria

V. MIT MONDOTT A MENNYDÖRGÉS

330.

Léttelen
Egy nő kibuzta hessin fekete haját
S látasson csupán az őt a hureken.
Izzadt arcon vöröslő fáklafény írok
Kertek fagyos esőnéje és kőfalak
Között hörgő agóniák után
Kialtezés és ereditás
Börtön paletta és a tavaszi helyek vigyáztak az időt
Menny dördülése messzi hegyeken máshol s kispárt kutakból.
Az aki élt halett mest
Mi akik éltünk mest halunk meg

330.

Egy kis türelennel a hegyek között
Sápadt holdfény a távol s a
Sápadt szikla a hegyek között

340.

Nincs víz csak szikla itt
Szikla víz nélkül s a heneken ut
Fünn kanyaregva a hegyek között
Hel a hegyek csak sziklák víz sehel
Máskép megállnánk inni legalább
A szikla közt nincs töprengés megállás
Verejték szikkad s henekben a láb
Csak volna víz a szikla közt
Halett hegy edvasfegu száj köpni képtelen
Nincs állás fekvés ülés idefenn levelek
Még esőné sincs a hegyekben
De kaján vörös arcek csufelódnak
Még magány sincsen a hegyekben
De kaján vörös arcek csufelódnak
Sárkunyhók kapui mögül

340.

400.

Ha volna víz
És szikla nem a szikla
Ha volna szikla a hegyek között
S víz is a hegyek között
S víz csak ott a hegyek között
350.
Ferrás a hegyek között
Egy tó a szikla közt
Ha víz hangja volna csak a hegyek között
Nem a tücsök
410.
Meg tikkadt fü dala
De víz hangja egy szikla felett
Hel a remeterigó dala a fenyvesek közt
Csöpp csepp csöpp csepp csepp csepp csepp
De víz nincs sehel

350.

410.

360. Ki jár melletted mindig harmadiknak?
Ha számelem, ketten vagyunk csak, te meg én,
De ha előrenézek a fehér uton,
Melletted mindig még valaki jár,
Barna köpenyben csuklyásan suhanva,
Nem tudom, férfi-e vagy asszony
- De ki az ott a másik oldaladon?

370. Mi ez a hang a magasban
Anyai panasz mormolása
Miféle csuklyás hadak rajzának
Végtelen síkeken, betladeznak repeat földön
Melyet csak a lapos horizont körít
Mi az a város a hegyek fölött
Reppen és összeáll és széthull a lila légben
Omló tornyok
Jeruzsálem Athen Alexandria
Bécs Londen

380. Léttelen
Egy nő kihuzta hosszú fekete haját
S játszott süségő zenét a hureken
S a lila fényben babaarcu denevérek
Pütyültek és verdestek
S másztak fejest alá egy üszkös falon
S tótágast a levegőben tornyok voltak
Emléket kengő harangokkal, melyek vigyáztak az időt
S hangok zendültek üres ciszternákból s kiapadt kutakból.

390. E kerhatag gödörben a hegyek között
Sápadt holdfényben dalel a fű
Süppedt sírek fölött, a kápelna körül
Üres kápelna van, csak a szélnek hajlék.
Nincs ablaka s az ajtó ki- be jár,
Szárak csont nem bánt senkit.
Csak egy kakas állt a tetőgerendán
Ku ku riku ku ku riku
Egy villám fényében. Majd nedves szél
Hezett esőt

400. Ganga elsüllyedt, és a tőppest levelek
Esőre vártak, míg a barna felhők
Gyültek messze-távol, a Himavant fölött.
A vaden csendben gubbadt, guggolt.
Aztán a mennydörgés szólt
DA
Datta: mit adunk?
Barátom, vérázta szívem
Egy pillanat megadás szörnyű merése
Mit egy élet ekessága nem venhat vissza
Ettől, csak ettől léteztünk
Mely nem lelhető gyászjelentéseinkben
Vagy jóltevő pók átszötte emlékekben
Vagy szikár közjegyzőtől feltört pecséték alatt
Üres szobáinkban

410. DA
Dayadhvan: #alattam az árban
Egyszer megferáulni a kulcsot és csak egyszer

23. V.8. Prédikátor 23. 5.

A kulcsra gondelunk, kiki börtönében
A kulcsra gondel, kiki börtönét
Csak éjjelre igazolja, éteri zajek
Keltik egy pillanatra a megtört Cerialanust
DA

40. Danyata: A hajó vigan

Felelt a viterlát s evezőt értő kéznekett kéber, a ha-
A tenger csöndes velt, szived is vigan

420.

Felelt volna, ha hívják, engedelmes veréssel
Igazgató kezekre

Ültem a parten

S halásztam, mögöttem a szikkadt sik

Rendbehezem-e legalább földjeim?

Lenden Hidja lehull lehull lehull

Pei s'accese nel fece che gli affina

Quande fiam uti cheliden - O fecske fecske

Le Prince d'Aquitaine a la teur abelie

430.

E törnelékeket mentettem ki renjaimhoz

Biz ugy Ile illenek. Hierenyme ujfent megbemelt.

Datta. Daysadhyam. Danyata.

Shantih shantih shantih

40. V.8. Dandolairo:

"Sperallente cité, cité pleins de rêves,
On le spectre en plein jour ranceche le passat."

43. V.8. Inferno 12., 33-37:

JEGYZETEK A KOPÁRFÖLDHÖZ

44. V.8. Inferno IV. 28-37:

A költeménység nemcsak címét, hanem tervét és a részletek-
ben található szimbolusok jórészét is Jessie L. Westen kisasszenynek a
Gral-mendáról szóló könyve sugalta: Frem Ritual to Romance /Cambridge/.
Adósságam valóban ekkora, hogy Westen kisasszeny könyve sokkal jobban
fel fogja deríteni a költemény nehézségeit, mint az én jegyzeteim tehe-
tik. Függetlenül a könyvnek magának nagy érdekességétől, mindenkinek
ajánlom, aki úgy vélekedik, hogy a költemény felderítése megéri a fárad-
ságot. Általában sokkal tartozom még egy másik antropológiai műnek, a-
mely egész nemzedékünkre nagy hatást tett; ez a Golden Bough. Főként
az Adonis, Attis és Osiris című két kötetet használtam. Aki ezeket a
műveket ismeri, nyomban észre fogja venni a költeményben a növényi
szertartásokra vonatkozó utalásokat.

100. V.8. I. A HOLTAK ELTEMETÉSE

20. ser. V.8. Ezékiel, 2, 1.

23. V.ö. Prédikátor 12, 5.

31. L. Tristan und Iselde, I., 5-8 ser.

42. Ue. III., 24 ser.

46. Nem ismerem a Taret-kártya pentes összetételét, melytől szükségletemhez képest nyilván eltértem. Az Akasztott Ember, a hagyományos kártyacsomag egyik figurája, kétféleképpen szolgálja célnomat: mert eligendelésemben társul Frazer Akasztott Istenével, és mert az emmausi tanítványok útján felbukkanó csuklyás alakokkal kapcsolom össze az V. részben. A Föníciai Tengerész és a Kalmár későbbben jelennek meg, ugyszintén a "néptömeg", és a Vizbefulás a IV. részben van kifejtve. A Háremdengáju Embert /a Taret-kártyacsomag hiteles figuráját/, egészen önkényesen a Halászkirályal magával kapcsolom össze.

60. V.ö. Baudelaire:

"Feurillante cité, cité pleine de rêves,
Où le spectre en plein jour raccroche le passant."

63. V.ö. Inferno III., 55-57:

"si lunga tratta
di gente, ch'io non avrei mai creduta
che morte tanta n'avesse disfatta."

64. V.ö. Inferno IV, 25-27:

"Quivi, secunde che per asceltare,
non avea piante, ma che di sospiri,
che l'aura eterna facevan tremare."

68. Ezt a jelenséget gyakran észleltem.

74. V.ö. a gyászdalát Webster White Devil-jében.

76. L. Baudelaire, a Fleurs du Mal előszavát.

II. SAKKJÁTSZMA

77. V.ö. Antenius és Kleopatra, II, 2, 190/s.

92. Laquearia. L. Aeneis, I, 726:

"dependent lychini laquearibus aureis
incensi, et nectem flammis funalia vincunt."

98. Erdei jelenet. L. Milton, Elveszett Paradicsom, IV, 140.

99. L. Ovidius, Metamorphoses, VI, Philemela.

100. V.ö. III. rész, 204 s.

115. V.ö. III. rész, 195 s.

118. V.ö. Webster: "Csöndes-e az ajtóban a szél?"

126. V.ö. I. rész, 37, 48 s.

138. V.ö. a sakkjátszmát Middeltonnál: Women beware Women.

III. A TÜZIBESZÉD

176. L. Spenser, Pethalamien.

192. V.ö. A vihar, I, 2

196. V.ö. Maryell, Te His Coy Mistress.

197. V.ö. Day, Parliament of Bees:

"Mest, mest fülelj s hallhatsz vadászatot
S kürtök szavát, s kürtök viszik el
Abtaehenhez Dianát, mire a mag kikel
S mindenki látni fogja póre testét..."

199. Nem ismerem annak a balladának eredetét, amelyből ezek a szavak valók: Sydneyből, Ausztráliából közölték velen.

202. L. Verlaine, Parsifal.

210. A mazsolát "szállítás és biztosítás nélkül ab Londen" jegyezték, és a fuvarlevelet stb. a számla fizetése után adták át a vevőnek.

218. Tiresias, neha csupán néző és valójában nem "szereplő", mégis a legfontosabb személy a költeményben, minden mást ő foglal egybe, akárcsak a félszemű kalmár, a mazsolakereskedő, átmege a Föniciái Tengerészbe, ez utóbbi pedig nem egészen válik el Ferdinánd nápolyi hercegtől, úgy valamennyi nő is egy nő, és a két nem Tiresiasban találkezik. Amit Tiresias lát, valójában a költemény lényege. Ovidiusnak ez az egész leírása antropológiai szempontból igen érdekes:

"...Cum Iunone iecis et maior vestra profecto est
Quam quae contingit maribus", dixisse, velejtás.
Illa negat; placuit quae sit sententia decti
Quaerere Tiresiae: venus huic erat utraque neta.

Nam due magnerum viridi coeuntia silva
Corpera serpentum baculi vielaverat ictu
Deque vire factus, mirabile, femina semptem
Egerat autemnes; octave rursus eodem
Vidit et "est vestrae si tanta potentia plagae",
Dixit "ut aucteris sertem in contraria mutet,
Nunc quoque ves feriam!" percussis anguibus isdem
Ferma pries redit genetivaeque venit image.
Arbiter hic igitur sumptus de lite iecesa
Dicta Jervis firmat; gravus Saturnia iuste
Nec pre materia fertur deluisse suique
Iudicis aeterna damnavit luminamque, nectis,
At pater omnipotens /neque enim licet inrita cuiquam
Facta dei fecisse aeo/ pre lumine adempto
Scire futura dedit peenamque levavit hoxere.

221. Lehet, hogy ez nem hangzik olyan fontosnak, mint Sapphe serai, de a partmenti halászatot üzö halászra gondoltam, aki az este beálltaker hazatér.

253. L. Goldsmith, a Vihar of Wakefield énekét.

257. L. A vihar, m. f.

264. St. Magnus Martyr templomának belső építkezése úgy él bennem, mint Wren egyik legszebb interieurje. L. The Proposed Demolition of Nineteen City Churches / P.S. King & Son, Ltd. /.

266. A /hárem/ themzei sellő dala itt kezdődik. A 292. sorsól a 306. sorig bezárólag váltakozva beszélnek. L. Götterdämmerung, III, 1: a Rajna sellői.

279. L. Freude, Elizabeth, I. k., IV. fejj., De Quadra levele Fülöp spanyol királyhoz: "Délután egy bárkában veltünk és néztük a játékekat a parten. /A királynő/ egyedül velt Lord Roberttel és jónagammal a taton, miker lekezdték estebaségeket fecsegni és addig mentek ebben, hogy Lord Robert végre is azt mondta, minthegy én kéznél vagyok, nem látja be, miért ne házasodhatnának össze, ha a királynőnek kedve van rá."

293. V. S. Purgatorio, V. 135:

"Ricorditi di me, che son la Pia;
Siena mi fe', disfecemi Maremma."

307. L. Szent Ágoston Vallemásai: "Majd Karthágóba mentem, ahol szentségtelen szerelmek egész üstje dalt a fülembé."

308. Buddha Tűzibeszédének teljes szövege /amely beszéd fontosságban a Hegyibeszédnek felel meg/, ahonnan ezek a szavak vették, fordításban megtalálható a beldegult Henry Clarke Warren Buddhism in Translation /Harvard Oriental Series/ c. művében. Warren a buddhista irodalom egyik nagy uttörője velt nyugaton.

309. Szintén Szent Ágoston Vallemásai-ból. A keleti és nyugati aszketizmus e két képviselőjének egybevetése, amelyben a költeménynek ez a része kulminál, nem véletlen.

V. MIT MONDOTT A MENNYDÖRGÉS
Az V. rész első részében három tárgyat használtam fel: az ennausi utat, a Veszélyes Kábelhez való közeledést /1. rész

kisasszony könyvét/ és Kelet-Európa mestani süllyedését.

357. Ez a Turdus senelaschkae pallasii, a remeterigó, amelyet Quebec-megyében hallattam. Chapman mondja /Handbook of Birds of Eastern North America/: "Leginkább magányos erdőségekben és bezöt-ban érzi magát otthon... Hangját nem terjedelme vagy változatossága teszi különössé, hanem tisztasága, édes csengése és páratlanul szép modulációja." Méltán híres ennek a madárnak "vizessepegést utánozó éneke."

360. A következő serek megírására valamelyik délsarkai expedíció beszámolója indított /már nem tudom, melyik volt, de azt hiszem Shackleton vezette/. Eszerint a kutatók társasága, mikor már ereje fejtán volt, állandóan úgy érezte, mintha eggyel több ember volna köztük, mint amennyit tényleg összeszámelhettek.

366-76. V.ö. Hermann Hesse, Blick ins Chaos: "Schen ist hal Europa, schen ist zumindest der halbe Osten Europas auf dem Wege zum Chaos, fährt betrunken im heiligen Wahn am Abgrund entlang und singt dazu, singt betrunken und hymnisch wie Dmitri Karamasoff. Über diese Lieder lacht der Bürger beleidigt, der Heilige und Seher hört sie mit Tränen."

401. "Datta, éayadhvas, danyata" /adni, rekenszenvezni, ellenőrizni/. A mennydörgés jelentéséről szóló mese megtalálható a Brihadaranyaka-Upanishad-ban, 5, I. Fordítása Deussennél: Sechzig Upanishads des Veda, 483 l.

407. V.ö. Webster, The White Devil, V, 6:

"... újra házasednak,
Még át se rágta szentfőd a féreg, a pók
Még vékeny függönyt sem szótt sírfeliratedul."

411. V.ö. Inferno, XXXIII, 46:

"ed ie sentii chiavar l'uscio di sette
all'erribile terre."

Használóan F.H. Bradley, Appearance and Reality, 346 l.:

"Külső érzéleteim nem kevésbé a magaméi, mint gondolataim és érzéseim. Mindkét esetben tapasztalatom saját körömben belül van, és ez a kör kifelé zárt. Hiába ugyanaz minden eleme, minden egyes kör át-

...hatatlan a többi számára, amely körülveszi... Röviden, ha min
a lélekben jelentkező létet tekintjük, az egész világ minden egyes e
ber számára különálló és lelki sajátja."

424. E. Westen: Fren Ritual te Romance, a Halászkirályról
szóló fejezet.

427. L. Purgatorie, XXVI, 148:

"*Ara vos pro-per aquella valer
que vos guida al sen de l'escalina,
sevegna vos a temps de na doler."
Pei s'ascese nel fece che gli affina."

428. L. Pervigilium Veneris. V.ö. Philemela, II. és III.
rész.

429. L. Gerald de ^{Nerval} ~~M...~~ szenttje: El Desdichado.

431. L. Kyá: Spanish Tragedy.

433. Shantih. Ilyenmódon ismételve egy Upanishad befejező
feraulája. "A Béke, amely túl van értelmünkön" ennek a szónak megie-
lelője.

Táspár Endre fordítása

